

A Vázlatok feketében befejező sorai ezek.

Kötetét lapozva a nyughatatlan, látomásos beletörődés, a már-már kilátástalan, keserű életérzés jegyeire bukkanhatunk.

Vajon a vidéken élés nyomasztó légköre, a már említett negatív előjelű előítéletek pergőtüze, vagy egyéb visszavető erő eredményezheti költőknél a jobbára sötét tónusú hangvételét?

Erre most még lehetetlenség bizonyossággal feleletet adni. Az elkövetkező időktől függ, lesz-e majd ereje, bátorsága leküzdeni az eddig is érvényben levő, fékező-visszartartó erőket, a lendületét meg-meg-törő objektív-szubjektív tényezők hatását.

*Rozsdavörös kiáltással
fonódtak a gyomok
köztük kallódok*

(Osz a réti majorban)

A versek egyoldalúságát, elszürkülő, szinte egyetlen és kizárólagos tájjellegét némiképp földolja ugyan például a *Csókai utca*, az *Opoporosz*, az *Adalékok* és még egynéhány hitelesnek érzett önvallomás. Ezek a versek — hisszük — Cs. Simon leendő költészetének előhang-

jai máris, ám a kötet teljességét, élményszuggeráló szándékát mégsem ellensúlyozhatják.

Az a meggyőződésünk, hogy a szerző idővel megtalálja egyéni kifejező eszközeit, változatosabb, többsíkúbb témakörét.

Erre enged következtetni néhány záróverse is.

Nem tudom elhinni, hogy vidéken (sőt éppen vidéken) ne születnének igazi jó, művészien átélt és kivetített írásművek.

A kedvezőtlen közeg bátor áttörésével az irodalmi centrumoktól távol élők még talán sokkal bensőségesebben, sűrítettebben, közvetlenebbül meríthetnek a népelet öröknek mondott forrásából, mint esetleg azok, akik már mindentől eltávolodtak és csak korai emlékenyagból táplálkoznak tudják átérzeni ezt a legtisztább, ihlető, zavar-talan emberi légkört.

A tetszetős kivitelű kis verses-könyvet Benes József festőművész színes rajzai teszik hangulatosabbá, érdekessé. Az emberi figura eltorzulásainak áttételes illusztrációi megfelelő mértékben és kellő hangulati szimbiózist teremtve ékelődnek a költemények közé.

MOLNÁR CS. ATTILA

AZ IDŐ HORDALÉKA ALÓL

BARANYINÉ MARKOV ZLATA: *Vergődés (Farkas Béla napjai)*.
Életjel Miniaturök 15. Szabadka 1971.

Nehéz lelki vívódásokkal jár harminc vagy negyven év távlatából egy olyan rendkívüli egyéniséget felidézni, aki ritka tehetségének örökbecsű darabjait úgy szórta el, mint egy ámokfutó. Ki tudja, mikor és merre járt, ki tudja, ismeretlen utain mit művelt, és ki tudja azt: mit hagyott el? Valahonnan el kell indulni, hogy megleljük a valódi nyomát, s közös birtokunkba kerüljön az, amit az olyan mostoha felszín vagy kíméletlenül eltorzít, mint sok mindent a múltból, vagy egyszerűen eltakar.

Ha zűrös, eredményekkel és félbeszakadt, megszakadt életekkel teli múltunkat nézzük, Baranyiné Markov Zlata művésznő egy rendkívül nehéz és küzdelmes szerepre vállalkozott. Az alkotóművész a kutató szerepére, a szobrászművésznő az agyagformáló pálcika, véső helyett a tollat vette a kezébe, hogy felvázolja, akár nőiesen értelmes töredékekben megörökítse azt, ami egy viharos életű ember éveiből megmenthető, majdnem torzókhoz hasonló darabokból összerakható és az olvasóközönségnek átadható, hogy a

köztudatban él és fátyolosan elmosódó kép akár megközelítően is kibontakozzék az idő hordaléka alól, és érzékelhetőbbé váljék előttünk.

Farkas Béla élete is művészete is olyan, mint egy vergődésekkel és vereségekkel teli lidéres álom. Bárhonnan nézi is az ember, a lélek-ből is, de annak vetületeként is villogó boszorkányfejek, imbolygó fények sokasága, melyek fölött az árnyak mindent elnyeléssel fenyegető szája tátong. A sötét, kék és fekete árny az ő világában mindenütt erősebb, mint a fény: ezért ebben a visszaemlékezésben, vagy művésznői vallomásban az az egyik legfőbb éretny, hogy írója az árnyakkal küzdve mégis meglegelte a fényt: a megfoghatatlannak tetsző kontúrokból a megtalálható és mély átéléssel élvezhető művészt, aki olyan volt a Báoskaságban, mint egy ötszáz évet lekéselt Francois Villon: olajképei, pasztellképei villoni balladák, olykor nemcsak színkavargásaikban, de csavargókkal benépesített világában is, mert különös poétikus lélek volt, így hát festészete is zeneien lírai telítettségű.

Személyes élmények nyomán (melyek időt átívelőn a legértékesebbek) fejezetről fejezetre bontakozik ki előttünk az ember, aki már kezdetlől fogva magában hordta megvert énjének tragikumát. Lelkialkata vagy családi körülményei, esendősége vagy az őt körülvevő érzelmetlen társadalom mostohasága sodorta el? ... Ahogy ebben a kis könyvben lépteit követjük, egymás után csapódnak fel az avarból a sápadt találgatások: gyengesége, belső indítású hajlamai, vagy hiperérzékenysége idézte elő menthetetlen hullását? Baranyiné szinte áttetszően finom részletek feltáráásával keresi a választ ennek a végtelen hosszúnak rémlő vergődésnek az okára: mi vitte mindig lejjebb és lejjebb azon az úton, amely a pusztulásba visz?

A zaklató, majdnem fájó kérdésekre egy-egy halk választ a feledhetetlen újvidéki, szabadkai, palicsi találkozások meleg színekkel felhevített leírása ad, s ezekben azok az intím mozzanatok, igaz emberi megnyilatkozások, amelyek mindmáig ismeretlenek voltak előttünk, jöllehet a *Vergődés* megjelenése előtt nem egy riportot, újságcikket, alapos gondossággal megírt

tanulmányt és művészettörténeti igényű írást olvashattunk Farkas Béláról, a művészetéről, a szinte drámairodalmi feldolgozásra váró életútjáról, de az értékrendtől eltekintve ebben a kis kötetben most olyan adatok kerülnek az olvasók, a műkritikusok, a művészettörténészek kezébe, melyeknek igazi értéke csak a további kutatás és még elmélyültebb feldolgozás után mutatkozik meg teljes egészében.

Éppen ezért a művészön őszinte vallomása sokkal több, mint egy régi naplóból kitépelt személyes vallomás; hitelességet hatványozottan megerősíti az a tény, hogy egyénien átélte élményekből fakadó: tehát e sorokban minden onnan ered, ahol maga a »forrás« tört felszínre, s épp ezért útja híven követhető.

Kivételes értéke ennek a műnek Farkas Béla itt közölt irodalmi hagyatéka.

Irodalmi?

Tudjuk, hogy egy időben újságíróként is kereste az élethez való hozzáállást. Tán hitte: ebből egzisztenciát is lehet teremteni. De nem volt vérbeli újságíró, hanem vérbeli festőművész volt, s amit leírt, azt is úgy írta, mintha egy-egy meglátását, megfigyelését vászonra, kartonra, közönséges papírdarabkákra, deszkadarabkákra festette volna, mert mindig arra festett, amije volt, ami a keze ügyébe került. Írásai tárcák, naplójegyzetek, reminiscenciák, röpké vallomások. A műfaji megjelölés itt értékben nem jelentős, és az esztétikai mérce sem adhat olyan minősítést ezeknek a felkutatott, elsárgult napilapokban meglett írásoknak, mint az, hogy Farkas Béla írta: önmagáról írta.

De még ezekből a kis írásokból is a felfedezés különleges öröme hatja át az olvasót. Itt megint előttünk a lidéres álom, mint a képeinek láttán, s ezek az apró remekművek is képszerűek, mert egy felfokozott érzékenységgel lélek rezdülésein át áradnak felénk. Egy-egy mondata olyan bámulatosan tömör, hogy már pusztán egymagában sürített cselekménnyel telik meg. Még ezekben a »morzsákban« is láthatjuk, hogy a sürítésnek milyen modern mestere volt több, mint egy emberöltővel ezelőtt, és ha az élet engedte volna, ha megtehette volna, hogy írásban is elmondja mindazt, amit rögös utain tiszta aggyal, vagy

mámoros imbolygásaiban magában hordozott, lehet, hogy egy olyan művel gazdagította volna irodalmunkat, melyre még ma is büszkén feltekinthetünk, mert hírnök volt ebben is, mint víziókkal teli festményeiben: előrevetítette egy eljövendő művészi korszak megrendítően merész színekkel, vonalait, paralelláit, melyekben hol innen, hol onnan dobban élénk a gondolat, a meglátás megejtő mélysége és a kifejezőmód olykor szinte bámulatra ejtő tökélye.

Vergődés ezt a Vergődést végigolvasni annak, aki nemcsak a szemével, hanem a szívével is olvas, és

újraéli azt, amit ezek az apró kis fekete betűk újra meg újra visszahoznak. De hullásban is felemelőek Baranyiné Markov Zlata nőiesen lágy szavai: »A művészettörténet a nemzedékek temetője. Hogy ki kerül a sírkertbe? Az nagyon sok körülménytől függ. Farkas Béla férjem kortársa és barátja volt, közös küzdelmünk készítetett arra, hogy megírjam napjait, és összegyűjtsem írásainak egy részét, mert ezek dokumentálják legjobban létezését.«.

Talán ezzel kellene útjára bocsátani a vallomásokat, amelyeket ma művésztől művésztől ritkán kapunk.

LÉVAY ENDRE